

ANA DİLİ - MİLLİ İDEYANIN ÖZÜLÜ KİMİ...

Vaqif Əlixanlı: Hörmətli “dəyirmi masa” iştirakçıları!

Bildiyiniz kimi “Qobustan” toplusu iki buraxılışdır ki, ard-ardınca Ana dilimizin problemləri ilə bağlı müzakirə aparır. Elə bil sözümlərin qüvvəti kimi, bu sahədə qarşıya çıxan və çıxmaqda davam edən məsələlərin ciddiliyini nəzərə alan və bunların həllinə şərait yaradan Prezident fərmanını oxuduq. Biz də əvvəldən qərara gəlmişdik ki, bu ilin noyabr ayında “Ana dili - Milli ideyanın özülü kimi”

mövzusunda “dəyirmi masa” keçirdək. Sözümləmə əməl edəcəyimiz gün gəlib yetişdi... Mən bu gündü “dəyirmi masa”nın iştirakçılarını salamlayıram...

Dilimizin zənginliyindən çox danışmışıq və yenə də danışmaq olar. Bu təbiidir ki, hər bir xalq öz dilini, öz musiqisini hamıdan üstün sayır. Yadımdadı, 90-cı illərdə mən Dövlət televiziyasında işləyirdim, Yakutiya'dan bir yazıçı gəlmişdi, mənə and-aman eləyirdi ki, onların musiqisi ən zəngin musiqidir, bütün Uzaq Şərq, çin, yapon, koreya musiqisi onlardan yaranıbdı. Hər bir xalq özününkünü sevir. Azərbaycan dilinin zənginliyi haqqında çox danışmaq olar. Mən o gün Yazıçılar Birliyindən Kukla Teatrına qədər piyada getdim, küçədə Azərbaycan dilində lövhəyə demək olar ki, rast gəlmədim. Xarici firmalar çox sağ olsun ki, gəlib Azərbaycanda iş qurublar, deməli ölkəmizdə iş qurmaq üçün şərait var ki, gəliblər də... Ancaq hansı ölkədə iş qurmaqları niyə yaddan çıxır? Buna icazə verən idarələr dilimizə niyə belə biganədir, niyə dilimizin təəssübünü çəkmirlər? Yəni bunu azərbaycanca yazıb altından ingiliscə, ya da tərsinə, yazmaq olmazmı?! O gün Maştağadan keçirdim, gördüm iri, yaraşlıq, ikimərtəbəli bir dükən tikiblər. Üstünə yazılıb: “Maştağa - mall”. Soruşan lazımdı: Səni bu adı qoymağa kim məcbur edir axı? Metroda fikir verirəm: ibtidai məktəb uşaqlarının əksəri azərbaycan dilində danışmır, bunu özünə ar bilir... Ana dilidi, folkloru - ata-ana, valideyn kimi şeydi. Bunun sənə isti-soyuğu yoxdu. Amma sonradan elə bir şey çevrilir ki, aşağıdan yuxarı güc vurmali olursan. 85-ci ildə mən Mədəniyyət Nazirliyi xətti ilə Yaponiyaya getmişdim. Bizdə bir tərcüməçi qız vardı, rus dili fakultəsini bitirmişdi. Mən yapon incəsənəti, ədəbiyyatı, yazıçıları haqqında danışmışdım. Tərcüməçi qız məndən soruşdu ki, siz bunları hansı

dildə oxumusunuz? Özümü sındırmadım, dedim, Azərbaycan dilində. Dedi ki, bəyəm Azərbaycanın dili də var? Dedim, siz gəlin Bakıya, görəcəksiz. Gülümsünərək dedi ki, mən düz yeddi dəfə Bakıda olmuşam, turist gətirmişəm. Mən Bakıda Azərbaycan dilində danışmaq eşitmədim. Çox təəssüf ki, indinin özündə, mən şəhərin ortasında gəzirəm, hiss edirəm ki, elə bil əvvəlki vaxt geri qayıtmaq üzrədir. Yenə azərbaycanca danışan azdır.

Yenə də deyirəm folklorun da, dilin də əlində qırmancı yoxdur ki, düşə adamın üstünə, ərklə bu üzü dönüklüyə görə döyə... Sonradan bunlar hamısı problemə çevrilir. Cənab Prezidentin adı çəkilən sərəncamı vaxtında işıq üzünü görmüş, çox vacib bir sərəncamdır. Belə ki, bu gün keçirdiyimiz “dəyirmi masa” da yerinə düşüb... Qələm əhlinin də, kitabın da əvvəlki mövqeyini itirdiyi göz qabağındadır... Uzun sözün qıssası, neynəmək lazımdır ki, dili öz məcrasına, öz layıq olduğu mövqeyinə, bütün dolğunluğu ilə qaytara bilək? Sizdən tərif-təhsin, dilimizə difiramlar yox, təkliflər gözləməyə haqqımız var. Buyurun...

Nizami Cəfərov (millət vəkili, akademik):

...Əvvəla çox sağ olun ki, belə bir tədbir təşkil etmişiniz. Həm də bu tədbiri “Qobustan” jurnalının təşkil etməsi yerinə düşür. Çünki “Qobustan” jurnalı yaranandan bəri onun ən ümdə vəzifəsi dilin qorunması olub. Əlbəttə, tək müqavimət göstərilməsi azdır. Azərbaycan dili ən müxtəlif üsullarla özünü ifadə etməyə qadirdir. Əvvəllər Azərbaycan dilini müdafiə edəcək qüvvələrin, o cümlədən - deyək ki, Azərbaycan yazıçısının mövqeyi çox yüksək idi. Və dili də bilir ki, əsasən yazıçılar qoruyur. - Yazıçılardan başqa ayrı-ayrı təşəbbüsləri çıxmaq şərtilə dili qoruyacaq bir mexanizm yoxdur. Nə mənada yoxdur? Bizim ümumiyyətlə dilimiz tarix boyu ədəbi bədii dil olaraq formalaşmışdır. Dilimizin elmi üslubu bizim dilimizi

qorumaq gücündə deyil. Bizim uzun zaman ərzində ana dilində yazan böyük alimlərimiz olmayıb. Sovet dövründə, hələ 30-40-cı illərdə, rəhmətlik yazıçı Manaf Süleymanov danışdı ki, bizim Neft İnstitutunda aparıcı alimlər başqa millətdən idilər. Söhbət texniki elmlərdən gedir. Onların da nitqi belə idi: Mühazirə zamanı deyirdi ki, idarədə olur keçe qar, keçe qarda olur akoşka, sonra bir az fikirləşib deyirdi akoşka yox ayna, sonra bir az fikirləşib deyirdi pəncərə... Belə bir dildə tələbələrə dərs keçilirdi. Bizim orta məktəblər üçün dərsliklərimiz müxtəlif elm sahələrində - həm texniki, həm də humanitar sahə üzrə 50-ci illərdə formalaşmış. Yəni bu gün Azərbaycan dilində orta məktəb səviyyəsində elmi üslub problemi yoxdur. Terminologiya təbii ki, beynəlxalq dildədir, amma qrammatika Azərbaycan dilindədir. İşguzar, rəsmi üslubumuz isə nə qədər bərbaddır, orası hamıya məlumdur. Bu bərbadlıq hələ də davam edir. Milli Məclisdə elə beynəlxalq müqavilələr, qanunlar var ki, biz onları oxuyub başa düşmürük. Ona görə ya onun ruscasına baxırıq, ya təzədən ingiliscəyə tərcüməçi bizə bunu izah edir. Milli Məclisin qanun jurnalına baxsanız görürsünüz. Bu gün bizim hüquq, məhkəmə dilimizə fikir versəniz ordakı anlaşılmaqlığı görürsünüz. İnanın, orda ittiham olunan, iş alan adam ittihamın dilini bəlkə də başa düşmür. O sənədləri bizə veririlər, biz də başa düşmürük. Burda əlbəttə xalqın günahı yoxdur.

Bu gün bizim dilimizi qoruyan da, inkişaf etdirən də, dilimizin ən potensialı yeri də publisistikadır. Bu gün Azərbaycan dilini bədii üslubdan daha çox publisitika inkişaf etdirir. Çünki bədii üslubun öz texnikası var, həm də bədii üslub hər adam üçün deyil. Biz bu gün deyirik ki, bədii üslub - kütləvidir. Amma elə deyil. Bədii üslubun obrazlar sistemi var və onu dərk etmək lazımdır. O mənada Azərbaycan Prezidentinin sərəncamında, dilimizin saflaşdırılması haqqında verilən fərmanlarda da nəzərdə tutulub ki, dilimizin saflığı əsasən üç sahədə qorunsun. Birincisi, kütləvi informasiya vasitələrinin dili - yəni əsasən publisitika, ikinci - internet resurslarımız, üçüncü isə, Vaqif müəllimin dediyi kimi reklam daşıyıcılarımızdır.

Yeni, fərqi yoxdur şəhər reklamı olsun, televiziya, mətbuat reklamı olsun, - bu ayrıca bir sahədir. Hər halda, düşünürəm ki, 1995-ci illərdən bəri, təxminən 14 il müddətində, dövlət səviyyəsində dilin qorunması ilə bağlı hər cür sənəd qəbul olunub. Elə bir sənəd yoxdur ki, orda dilin qorunması ilə bağlı siyasi iradə nümayiş etdirilməsin. Amma təbii ki, çətinliklər vardır. Bir üstün cəhət ondan ibarətdir ki, bizim dilimiz dövlət səviyyəsində işlənilir. Bu gün bizim hər birimiz, Müdafiə Nazirliyimizin bütün sistemi Azərbaycan dilində danışır. Bu əsas məsələ deyil. Ayrıca hərbi əməllərin ana dilində verilməsi özü ciddi bir işdir. Hələ mən hərbi sistemdə olan texniki demirəm, hərbi inzibati quruluşun adları mürəkkəbdir, elə də asan iş deyil.

Dil axı orqanizmdir, o, öz üzvi həyatını yaşamaqlıdır. Adi bir misal göstərim.

Biz niyə "vobşi", "zato", "tak çto", "primerna" kimi sözləri rahat işlədirik. Ona görə ki, onların qarşılığı olan, bizim ədəbi dilimizdə işlənən "ümumiyyətlə", "ona görə ki.", "belə ki.", "lakin", "ancaq" sözləri bizim beynimizə oturmur. Bunlar bizim dil təfəkkürümüzdə yazı vasitəsilə müəyyən müddətdə diktə olunub. Hələ mən başqa təsirləri, mühiti-filanı demirəm. Söhbət əlbəttə ki, burda terminologiyadan getmir, qrammatikadan gedir. Qrammatika təfəkkürün özüdür. Sənin qrammatik vahidin özü hələ dilə oturmursa, bu çox çətinlik. Buna görə də yeni terminlər gəlir və bunlar bizim dilimizi sıxışdırmaqda heç də çətinlik çəkmir. Bunlar rahat qəbul olunur. Hər halda mən fikirləşirəm ki, biz daha çox kütləvi informasiya vasitələrinin dili üzərində fikirləşməliyik. Çünki o, birbaşa bizim ictimai üslubumuza təsir göstərir. Özü də bu gün fikir versək, görürük - janrların çoxu **publisistikada** birləşir, ədəbiyyat da ordadır. Bizim romanlarımızın özündə də, şeirlərimizdə də publisistika var. Faktiki olaraq publisistika hər sahəyə müdaxilə edir. Elminizdə də, inzibati sənədlərimizdə də çox güclü ictimailəşmə gedir. Ona görə də publisistikaya diqqət yetirilməsi çox vacibdir. Bütün xalqın enerjisi, ədəbi zövqü, istedadı və norma yaratmaq bacarığı kütləvi informasiya vasitələrində ifadə olunur. Xalq burda iştirak edir. Xalqımızın savadı, biliyi informasiyaya uyğundur. Amma biz hələ də ısrar edirik ki, xüsusilə şifahi nitqdə alınma sözlər, alınma intonasiya az olsun. Bizim yüz illərlə yazı mədəniyyətimiz olub. Yazı özü-özünü ədəbləşdirib. Yazı dilimizin böyük tarixi var və mükəmməldir.

Çox vaxt nitq mədəniyyətindən danışırıq, amma mən bilən nitq mədəniyyətindən əvvəl qeyri, hər şeyi qabaqlayan bir mədəniyyət də olmalıdır. Əgər insanın beynində deməyə sözü yoxdursa, bu sözü necə deyəcəyi üzərində düşünəcək, bu savadsızlıqdan da təhlükəlidir. Bir məsələni də deyim ki, son illərdə bizim nə ki uğurumuz var, o da kütləvi informasiya vasitələrində olub. Təbii ki, harda uğur varsa, orda qüsurlu da olur. Elmi üslubumuzda qüsurlu yoxdur. Çünki bunu yazan alimdir və o, öz elminin səviyyəsində o dilin normativliyini qoruyur. Bizim bədiü üslubumuzda da bu problemə rast gəlmişik. Çünki yazıçı səhv eləyə bilməz. Yazıçı peşəkardır, zəif yazanda da səhv etmir, çünki o normaları, dili gözləyir. İnformasiya vasitələrinə gəldikdə isə hər kəs yazır, hər kəsin söz demək ixtiyarı var. Onun ən bərbad tərəfi də bizim internet resurslarıdır. İnternet resurslarını idarə etmək mümkün deyil. Orda yazılanları oxuyub ümumi rəyə gələndə görürsən ki, bizim **orta məktəblərimiz uşaqlara lazımı savad vermir, dil öyrətmir. Uşaqlar orta məktəbdə danışdırılır, onlar ancaq testlə məşğul olurlar. Uşaq ağızını açanda deyirlər, - sakit dur! Yazı da son vaxtlar məhdudlaşdırılıb. Şagirdlər yalnız grafik mətnə alışıq, şifahi mətn onların beynindən silinir.** Televiziya verilişlərinə baxırsan - savadlı adamdır, öz sahəsində peşəkardır, ancaq iki kəlmə danışa bilmir. Son olaraq reklamlar haqqında onu deyim ki, biz o vaxtlar Anar müəllimin də iştirakilə qərar qəbul edərkən uzun müzakirələr aparırdıq. Dedik ki, **reklam lövhələrində adlar mütləq Azərbaycan dilində yazılmalı, sonra beynəlxalq dilə tərcümə edilməlidir.** Düşünürəm ki, dövlət qurumlarında buna riayət olunur. Elə bir məktəb yoxdur ki, orda lövhə Azərbaycan dilində yazılmayıb, eləcə də elə bir nazirlik, elə bir idarə yoxdur. Amma özəl şirkətlərin heç bir dilə tərcümə olunmayan emblemləri var. Məsələn, coca kola yazılır. Amma bu yazı deyil, bu emblemdir. Bunu bütün ölkələrdə belə yazırlar, bu dəyişilə bilməz. Onlarla işimiz yoxdur. Əsas məsələ odur ki, bizim özümüzün yaratdığımız yerli şirkətlərimizdə, restoranlarımızda, şadlıq evlərində də külli miqdarda beynəlmiləşmə gedir. Bu da Bakının reklam

örtüyünü bizim gözüümüzün qarşısında beynəlxalq dilə çevirir. Bəs bunu necə aradan qaldırmaq lazımdır? Bunun inzibati yollarını dövlət aradan qaldırır. Amma mütləq bir sahədə bir ziyalı nüfuzu, akademik nüfuzu da işləməli, elmi təkliflər sərəncamlarla birləşməlidir. Milli məclisdə dil polisinin yaradılması da təklif olunub. Hər bir icra başçısının birinci müavini humanitar məsələlərə baxır. O hesabat verməlidir. İnsan amili də işləməlidir. Ümumiyyətlə, mən hesab edirəm ki, dilimiz elə də bərbad deyil. Beynəlxalq hesablamalara görə dünya ölkələri arasında bizim dilimiz 21 ci yerlə 23-cü yer arasındadır. Yeni dünyanın ən geniş yayılmış, ən zəngin, ən mədəni dillərinin sırasındadır. Bu mənada dilimizin potensialı da, insan amili də güclüdür. Bizim millətimiz yalnız Azərbaycan ərazisində yaşamır. Gör nə qədər şəxslənmiş bir dildir. Bununla yanaşı bu sahədə biz məsuliyyət daşmalıyıq. İndi monitorinq də yaradılıb. Hesab edirəm ki, bu çox əhəmiyyətli bir işdir. İndiyə qədər olan monitorinqlərin də təcrübəsi nəzərə alınır. Bu artıq maaşlı, rəsmi, peşəkar bir işdir.

70-ci illərdə "Pravda" qəzeti elan vermişdi ki, əgər bizim bir illik nəşrimizdə bir orfoqrafiya səhvi tapıb göstərsəniz, onun bir illik "Pravda" qəzetinə pulsuz abunə edəcəyik. Bir orfoqrafiya səhvinin tapılması qəzet üçün nöqsan hesab olunurdu.

Yenə də Vəqif müəllimə minnətdaram ki, belə bir müzakirəyə başlayıblar, bu mütləq öz davamını tapmalıdır.

Vəqif Əlixanlı: Nizami müəllim dil polisi barədə danışdı. 60-cı illərin ortalarında anqlo-saks kəlmələri fransız dilinə nüfuz etməsin deyər Fransada belə bir qanuna əməl olunurdu ki, televiziya, radioda, mətbuatda çıxış edən millət vəkili, jurnalistlər və başqa ziyalılar əgər danışmada yad kəlmələr işlədərse, onlar cərimə ödəməlidir. O vaxtlar "Literaturnaya qazeta"da belə bir məlumat oxumuşdum. Rusiyada ibtidai siniflərdə şagirdlər 1600 sözlə tanış olur, yaponlarda 4 min, Çində 6 min, Almanlarda isə, inanmazsız 60 min! Sözsüz ki, ana dili məktəbdən başlayır. Çox təsüf ki, gələn boynumuza əlaq - əvvəlki müəllimlər yoxdur. İndikilərin əksəri isə açıq deyək, tələbata cavab vermir. Əsas məsələlərdən biri dublyajdır. Rəhmətlik Heydər Əliyev belə bir komissiya düzəltdi. Təklif etmişdi ki, dublyaj studiyası yaradılsın. Dublyaj mərkəzi olsaydı, dil üçün çox faydası olardı. Bu elə bir xərc də tələb eləmir. Aparatlar elə hazırkı kinostudiyada...

Seyran Səxavət (yazıçı):

Mən bu mövzuda danışmağa həmişə hazırım. Çünki Ana dilində qaydaların pozulması ilə bağlı əlimdə külli miqdarda fakt var. Mən deyirdim ki, hazırda Ana dilimizin vəziyyəti ağırdır. Dili təhqir edən, alçaldan, onu korlayan televiziya məkanıdır. TV-lərimizdə aparıcı problemi gündəlikdə olan əsas məsələ olaraq qalır. Məsələn, futbolçu qol vurur, deyirlər ki, o, qola imza atdı. Dövlət sənədidir nədir bu? Bir nəfər televiziya zəng edib deyir: "Qoy səhər yeməyini həyata keçirəm gəlirəm", "Filan kənddə qudurmuş it uşağı dişləyib", Mələmdür ki, almanı dişləmək olar. İt dişləmir, tutur, ya qapır.

"Yanğın söndürənlər alov müdaxilə etdilər". Teleserialda deyir: "anam qəzaya düşüb, getdim anama baxış keçirdim". Qazax zonasından reportaj verirlər. Qadın gilizləri əlinə yığlıb deyir ki, "ağrı alım, görürsənmi gecə-gündüz belə güllələrə məruz qalıraq". Bu faciədir. Çünki dilin sahibi, mənə məmurlar, yazıçılar, publisitlər deyil. Dilin mütləq sahibi-xalqdır. Xalq özünün dil rəlsindən çıxıb, Xalq mənimçün artıq - televiziya olub. Belə getsə, biz konstitusiyada dəyişiklik etməliyik və orada "Azərbaycanın dövlət dili Azərbaycan dilidir" cümləsini pozub yazmalıyıq ki, Azərbaycanın dövlət dili Azərbaycan televiziyalarının dilidir. Hüquqşünas deyir: "tərəfimizdən cinayət işi qaldırılıb". Azərbaycanda hüquqşünasların öz dili, həkimlərin öz dili varmış... Həkim deyir ki, "filankəs qəzaya düşdü, boynunun sağ tərəfində şarık qırılıb". Heç hava haqqında məlumat verməyə

qadir olmayan telekanallar var. Deyir. - Ağcabədidə havanın hərələri müsbət 25 dərəcə isti olacaq. Hərələri elə istilikdir də... Müsbət-istilik deməkdir də... Dövlətimiz tərəfindən saysız-hesabsız sərəncamlar verilir. Amma sərəncamla dil yaratmaq, nə də onu qorumaq mümkün deyil. Bəzən ortaq türk dili yaratmaqdan danışılır. Bunu komissiya ilə yaratmaq mümkün deyil. Bunun üçün bütün türk xalqlarının ortaq sevinci, ortaq kədəri, ortaq problemi olmalıdır. Türk dillərinin ən mükəmməli şübhəsiz ki, Azərbaycan dilidir. Bunun yolu budur ki, 5-10 nəfərdən ibarət bir qrup yaradıb komissiya yaradırsın. Biz hər həftə bir televiziya kanalı üzrə növbətçilik keçiririk və orda olan səhvləri onların nəzərinə çatdırırıq. Qaydanı pozanı cərimə etmək, sonra başqa ceza vermək olar. Dilimizin xətrinə televiziya kanalını həttə bağlamaq da olar. Azərbaycan televiziyanlarında aparıcı problemi var.

Sabir Rüstəmxanlı (xalq şairi): Seyran Səxavət çox maraqlı çıxış elədi. Belə işgüzar məsələləri həll edəndə, radio-televiziyanın dili gündəliyə çıxanda bunu orda daha geniş müzakirə etmək olar. Yazıçılar Birliyi mən deyirdim ki, dilin sahiblərindən biridir. Həttə sovet dövründə də Konstitutsiyanın yazılması zamanı iki sahə, xüsusilə də, Azərbaycan dilinin dövlət dili elan edilməsində iki əsas təşkilatın fikri əsas götürülmüdü. Biri Yazıçılar Birliyinin fikri, bir də Şamama Həsənovanın çıxışı. Yazıçılar Birliyinin protokolunu mən yazmışdım, çünki gənc olmağıma baxmayaraq, ən ciddi çıxışlardan birini mən etmişdim. O vaxt təklif olunmuşdu ki, bir neçə ağsaqqal müraciət etsin ki, bizim dövlət dilimiz Azərbaycan dili olsun. Yəni Yazıçılar Birliyinin fikri o zaman əsas idi. Bizim

qurultaylarımızda da həmişə dil məsələsinə ciddi yanaşılıb. Məncə sonuncu fərmandan sonra Yazıçılar Birliyinin də “Qobustan”ın belə bir tədbir keçirməsi çox əlamətdardır. Amma bunun formatını bir az genişləndirmək də pis olmazdı. Burdakı təkliflər əsasında Prezident Aparatına bir müraciət də hazırlana bilər... Bu fərmanla biz razıyıq, burdakı təkliflərin hamısı lazımdır, hamısı dilimizin inkişafına xidmət göstərir, amma bu fərmandan əlavə televiziyanın, radionun dili təmizlənməlidir. Təkcə fərmanla iş aşı bilməz. Aprel ayında “Literaturka”da iki yazı verilmişdi. Biri Moskva-Bakı dostluğu haqqında idi. 2-ci yazı Latviya barədəydi. Məsələ belə qoyulmuşdu ki, Latviya prezidenti Riqada rus dilli məktəblərin bağlanması barədə fərmana qol çəkmişdi. Əhəlisinin 30 faizi rus olan ölkə rus dilli məktəblərini ləğv edirdi. Azərbaycan haqqındakı yazıda isə Moskva Satira teatrının direktoru Məmməd Əliyev müsahibəsində deyirdi ki; “Mən Bakıda olanda, şəhəri gözdüm, sevindim ki, Bakı yenidən qurulur, həm də ona görə sevindim ki, Bakı əvvəlki rus şəhəri olaraq qalır. Gənclər əvvəlkindən daha çox rusca danışır”. Mən də yazdım ki, bu yazını oxuyanda az qaldım ki, xəcalətimdən yerə girim. 30 il müstəqil olan bir dövlət hələ rus ölkəsi kimi qalırsa, bu hamımızın xəcalətidir. Niyə müstəqil dövlətdə mənim şəhərim rus şəhəri olaraq qalmalıdır? Biz monitoring aparmışıq. Nəticə belədir: Bakıdakı reklamların 94-faizi əcnəbi dilindədir. Əlbəttə, firma adı, brendlər xaricdən gələ bilər. Amma burda söhbət yazılardan gedir. Məsələn, “pərdə evi” sözü ingiliscə yazılır, yanında mütləq Azərbaycan dilində yazılmalıdır. Yaxud, mən yazmışdım ki, yunan mifologiyasında, nə ki pozğun qadın adı var, hamısının adına bizdə şadlıq sarayları var. Niyə Bakıda hansısa bir millətdən olan pozğun qadının adına olan şadlıq sarayında kimsə öz qızına toy eləməli?! Mənə bir-iki nəfər vurdu ki, niyə siz onların hamısını belə hesab edirsiniz? Dedim, yox, onların bəziləri o pozğunların tanrısıdır. Sonra rusdilli qəzetlərdən də zəng vurdular. Açıq, mən bilməzdim ki, Afroditanın Azərbaycanda bu qədər qohum-əqrabası var. Bir dənə Azərbaycan mifologiyasından gələn ad yoxdur. Bütün dünya “karvansaray” deyir, bizsə buna “plaza” deyirik.

Bu “saray” dünya başa düşür, sən niyə “plaza” kimi işlətmisən?! Hardasa bunlar hamısı qeydiyyatdan keçir. Həmin idarənin başında oturan

adam deyər ki, sən hardan gəlmisən? Mən o vaxt nazir olanda bu barədə fikrimi bildirmişdim və bir sıra qəzetlər az qala mənə düşmən kəsildilər. Mən onları qəzetlərə başqa dildə ad verməyə qoymurdum. “525-ci qəzetin” adını mən lisenziya sayına görə qoymuşdum, ad tapa bilmirdilər. Ədliyyə nazirliyində deməlidirlər ki, sən uşağına ad qoyursan, bu Azərbaycan adı olmalıdır. Müəssisəyə də sən Azərbaycan dilində ad qoyulmalı. Belə adları qoyanların əksəri qarışıqdır, bizim dilimizə biganədirlər. Öz dilində ad qoya bilmir, çünki elə olsa ağ olar. Ona görə gətirib ingilis dilində, Fransız dilində ad qoyurlar. Təki Azərbaycan dili olmasın. Bunların qabağını almağın birçə yolu var. Dövlət belə şeylərin hamısına nəzarəti gücləndirsin. “Dil polisi” deyirik. Belə şey Kanadada, başqa ölkələrdə də var. Amaniyada isə “dil gömrüyü” var, yəni sərhəddən bu ölkəyə keçən dillərin hamısı yoxlanılmalıdır. Monitoring qrupları Nizami İnstitutunda da vardı, bizim idarədə də. Amma bunların nəticəsi görünmür. Çünki qulaq əsas yoxdur. Biz 2006-cı ildən bəri “dil qurumu” yaratmışıq. Bir neçə müəssisənin adını yazıb vermişdik, amma məhkəmələrin heç biri nə üçünsə bunu qəbul etmədi. Gəlirəm əsas məsələnin üstünə. Əgər Prezidentin dil komissiyasının monitoring qrupu olarsa, təbii ki, buna ciddi yanaşmalıdırlar. Mən dil haqqındakı sonuncu sənədi ciddi sənəd hesab edirəm. Təki kağız üzərində qalmasın. Vaqif müəllim burda yazıçıların vəziyyəti haqqında danışdı. Dilin də sahibi yazıçı olduğuna görə yazıçılar bu işdə daha fəal olmalıdır. Bu gün Azərbaycanda kim istəsə nəşriyyat, qəzet açar. Amma bədi sözünə hər söz yığılını ortaya qoya bilməz. Görün nə qədər kitab çap olunur?! Bir neçə kitabı yığıb ortaya qoyaq və mətbuat da görsün ki, bunun bir məsuliyyəti var. Elmlər doktoru olan iqtisadçı elə ki, başlayır şeir yazmağa, onun alimliyi də ölü. İqtisadçısan gedib öz işlə məşğul olsana. Mən hesab edirəm ki, bu da dil məsələsidir. Burda deyildi televiziyanın dili bərbaddır. Mənim də xeyli qeydlərim var. Bunların hamısı orta məktəbdən başlayır. İbtidai məktəb dərslərini açıram, həflərə aid sözləri veriblər, eşitsəz, qulağınızı tutarsız. Dərslərin dili bərbaddır, həm də bəsitdir.

Danışıl dilində bizim Azərbaycan türkcəsi mənəcə ən tənbel qoldur. Bizim sıfahi dilimizin enerjisi sönüb. Niyə “gedirsənmi”, “baxırsanmı” sözləri ədəbi dil üçün əsas götürülməyib, fars dilinin təsiri ilə gələn tənbel bir dialekt əsas götürülüb. Elə bil kimsə bunu qəsdən edir. Azərbaycan dilində qərarlar verilir, yerinə yetirilmir. Bu da qəsdədir. Məmurlar dilimizi bilmir Bəzi nazirliklərdə ana dilində danışmayanlar yığılıb, hesab edirəm ki, bunların hamısı qəsdəndir. Mən o gün televiziya da dedim ki, əgər əlimdə ixtiyar olsa deyərəm ki, bu müstəqil dövlətdir, dövlət idarəsində ancaq ana dilində danışılmalıdır. Əgər bir qonağın varsa, onunla başqa dildə danışa bilərsiniz. Nə ixtiyarın var, dövlət idarəsində otursan, özge dildə danışsın?

Dil həm də təfəkkürdür, düşüncədir. Mənə elə gəlir ki, bunların arxasında ciddi şəkildə dili hörmətdən salmaq prosesi gedir. Rus məktəblərinin sayı durmadan artır. Halbuki ölkədə cəmi birçə faiz rus yaşayır. Mətbəəyə 30 uşaq gətiriblər, baxıram hamısı rusca danışır. Soruşuram ki, bunların içərisində neçəsi rusdur? Deyirlər ki, bunların içərisində rus yoxdur, hamısı azərbaycanlıdır. Nizami bəy də görüb. Ən sevdiyimiz insanlardan biri olan Maqşud İbrahimbəyov millət vəkili idi. Amma rus təhsilli idi, ona görə çətin danışdı. O bir dəfə olsun belə orda çıxış eləmədi. Mən inanıram, əgər o məclis rus dilində olsaydı, Maqşud orda on dəfə, iyirmi dəfə danışardı. Biz indi bu uşaqları kiminçün yetişdiririk? Bunları Rusiya üçün yetişdiririksə, bu başqa məsələ. Axı bunlar burda yaşayacaqlar. Deməli, bu insanların içərisində istər-istəməz bir biganəlik yetişir. Ya bizi təzədən Rusiyanın qucağına aparacaq, ya on birinci qızıl ordunu bir də bura gətirmək istəyirlər. Yaponlar dəfələrlə tədqiqat aparıblar ki, ana dili beyin yarım kürəsinin bir tərəfindədir, yabançı dillər başqa tərəfində. O yabançı dildən ana dilinə keçənə kimi beyin böyük bir əməliyyat gedir. Bizdən balaca ərazisi olan gürcü Tiflisdə bu gün gürcü dilində danışmayanda adama cavab vermək istəmirlər. Amma mən baxıram Bakıda balaca uşaq anasıyla rusca danışır. Deyirəm: - qızım azərbaycanlısan? Deyir: - azərbaycanlıyam. Deyirəm ki, bəs niyə ananla rus dilində danışsın? Deyir, mən azərbaycanca danışmağı sevmirəm.

Dil varsa millət var. Düzdür, dilimizdə əvvəlki qorxu yoxdur. Dilin təhlükəsi aradan qalxıb, bu dil heç zaman itib-batan deyil. Amma bu dil

niyə bu günə düşməlidir axı? Adam televiziyaya baxanda xəcalət çəkir. İnetnet sistemi isə “dil işğalının” yeni bir növüdür. Bakıda reklamlar, vitrinlər var, orda heç birçə nəfər azərbaycanlı sifəti görmüsünüzmü?

Bəlkə bizim sifətimiz heç görməli sifət deyil? Sifətlərin, simaların işğalı, dilin işğalı-bunlar həm də bir kəşfiyyat materialıdır. Hər kəsin fikri, eyni zamanda, bütün millətlərin psixologiyası öyrənilir. Eyni zamanda, onların hamısının dili pozulur, cəmiyyət dağılır, fərdlərə keçilir. Belə görünür ki, bizim Azərbaycanda hamı bir-birinə düşmən kəşilib. Bunun arxasında bayaq dediyim kimi, ola bilsin ciddi bir təxribat gizləniş? Bunun arxasında Azərbaycan yazıçıları və hər birimiz ciddi şəkildə dayanmalı, sözüümüzü deməliyik.

Tofiq Məlikli (türkoloq, professor): Hamımızı salamlayıram. Doğrudan da, bu gün Azərbaycanda dil məsələsi çox ciddi məsələdir. Dilin vəziyyəti doğrudan da ağırdır, bizim düşündüyümüzədən də çətin vəziyyətdədir. Biz bunu dərk etməliyik. Mənim bura gəldiyim üç il ərzində yazdıqlarım-pozduqlarım dillə bağlıdır. Hətta Təhsil Nazirliyinə açıq məktub yazdım. Lakin ordan heç bir münasibət bildirmədilər, heç bir cavab almadım. Sanki dərin bir quyuya daş atdılar. Sabir bəyin dediyi ilə hardasa razıyam, burda düşünülmüş bir siyasətin olması ortadadır. Dil bu gün yalnız ünsiyyət, kommunikativ vasitə deyil. Dilin həm də siyasi amil olduğunu bizim hamımız gözəl bilirik. Biz hamımız feyziyab oluruq ki, Rusiyadan gələn Jirinovski Bakıya “rus şəhəri” deyərək onun hər yerində rusca danışıldığını deyir və biz bununla fəxr edirik. Azərbaycana bütün varlığıyla nifrət edən bir adamın tərifi bizi düşündürməlidir. Bizim elmi dilimiz çox zəif inkişaf edib. Terminoloji problemimiz hələki çıxılmaz vəziyyətdədir. Genetik olaraq biz hələ yeni şeylərə hazır deyilik. Dünyada tipoloji olaraq dillərin inkişafı ilə məşğul olan qurumlar və dövlətlər var. Heç uzağa getməyək. Türkiyədə işlənən bu

günlük ədəbi dillərin 30-cu illərdə formalaşdığı bilirmiki? Biliriksə, biz niyə özümüzü elə aparırıq ki, guya bu proses bizdə olmamalıdır? Yad dillərə qarşı mübarizə hansı səpkidə aparılmalıdır? Bizim hansı qurumumuz - istər dilçilik institutu olsun, istər akademiya, yaxud başqa qurumlar bizə konkret təkliflər verirlər. Bu sahədə bizdə işlər görüldü. Qərarar qəbul olunur. Prezidentimiz sağ olsun. Son fərman da çox vacib bir qərardır. Amma bu qərarlar işləmir, bunun nə xəyri? Mənim bildiyim qədər ən azı 12 dəfə bu sahədə qərarlar qəbul olunub. Amma 2001-ci ildən bu yana nə dəyişib? Məsələ burdadır ki, mənim nəvəm gedən məktəbdə 12 sinifdən 3-ü Azərbaycan, 6-sı rus qrupudursa, bizim yetişdirdiyimiz o nəsil kimə xidmət göstərəcək. Çünki dil ilə şəiur arasındakı təfəkkürü siz yaxşı bilirsiniz. Əgər sənin təfəkkürün yoxdursa, dilin yoxdursa, sən bu milləti sevməz sən. Biz miqrantlar hazırlayıyıq. Çünki o uşaqların burda yaşamaq imkanı olmayacaq. Amma bu qədər danışımağa baxmayaraq məktəblərdə rus qruplarının sayı günbəgün artır. Çox gözəl bilirsiniz ki, bu il məktəb açılmazdan əvvəl Bakı təhsil idarəsi bir forum keçirdi, orda keçmiş sədrin çıxışı “Mental. Az” saytında dərc olundu və yarım gündən sonra ordan çıxarıldı. Orda o mənzərə çox gözəl verilmişdi. Çox qəribədir, niyə çıxartdınız ki? Onu müzakirəyə vermək lazım idi. Bayaq Sabir müəllim də dedi kitabların vəziyyəti nə haldadır, çox xırdalığı demirəm. Bunlar hamısı ortadadır, bunu həyata keçirmək üçün iradə lazımdır. Gələn burda bizim hamımızın bildiyi Türkiyə nümunəsini götürək. 60 il ərzində yazıçıların, jurnalistlərin, alimlərin ortağ birliyi ilə dil hansı səviyyəyə gəlib çatıb? Bu səviyyəyə çatan dilin bir çox cəhətlərini biz də qəbul etmişik. Dilimizdə onların bir çoxundan istifadə edirik. Biz o təcrübəni öyrənməliyik. Fransanın təcrübəsini öyrənək. Fransada 30 ildir fransız dilini qoruma qurumu vardır. Fransız dili haqqında o qurumun verdiyi qərarı radio-televiziya poza bilməz. Bizdə belə bir qurum varmı? Onu həyata keçirən olacaqmı?

Ona görə də biz bəzən yığışıyıq, yığışanda da yalnız hadisələrin bugünkü səviyyəsinə toxunuruq. Bu gün artıq təcili olaraq iş görmək lazımdır. Bu işin diaqnozu artıq qoyulub. Müalicəsi olmalıdır. Bunlar xırda məsələlər deyil. Bu gün radikal tərzdə hərəkətə keçməyin vaxtıdır. Əgər gələcəyimizi

düşünürkə... Dövləti ayaqda tutan ən vacib atributlardan biri Ana dilidir. Mən emosional şəkildə danışırım, çünki dil məsələsi mənim yaralı yerimdir. Amma bizim cəmiyyət qəribə cəmiyyətdir, Akademiyada mənim qaldırdığım məsələlər müzakirə olunur, amma məni dəvət etməzlər. Mənim fikrim onlara maraqlı deyil. Amma problem ortadadır. Sonra da mənə məktub yazırlar ki, siz səhv edirsiniz, hər şey gözəldir. Bu səviyyə ilə heç yana çatmaq olmaz. Əgər biz həqiqi olaraq vətənimizi seviriksə, həqiqi olaraq dilimizi seviriksə, məsuliyyət hiss etməli, sözdən konkret iş keçməliyik.

İntiqam Qasımzadə (“Azərbaycan” jurnalının baş redaktoru): Mən təkrar olmasın deyə, toxunulan məsələlərin heç birinə toxunmuram. Bu və ya başqa şəkildə həyəcan siqnalı verildi və verilməliyi. Sadəcə iki konkret məsələyə öz münasibətimi bildirmək istədim. İmkan daxilində bunu həll etmək imkanı var. Bunlar hansılardı? Birincisi elə dillə bağlı aparılan islahatlar... Nizami müəllim siz Ali məclislərdə iştirak edirsiniz. Verilən sərəncamlarla bağlı yaradılan komissiyalar var. “Azərbaycan” jurnalının üz qabığını hər gələn redaktor yenidən dəyişir. Elə bilirlər bu yenilikmiş. Rusiyanın ən gözəl jurnallarından biri, dünyada qəbul olunmuş “Noviy mir”dir. Bu jurnalın üz qabığı mən gözümü açandan necə olub, elə də qalıb. Yaxud “Naş sovremennik” jurnalı. Eynən qalır. Onlar inqilabdan əvvəlki qrafikani belə saxlayırlar. Hansı ki, indi onlarda o qrafika yoxdur. Yəni dilə də mən belə münasibət gördüm. Təzə seçilən komissiyalar var, adlarını bilirməm. Kim ki, təzə seçilir dərhal başlayır sözlərin yazılışı ilə bağlı dəyişmələr aparmağa. Mən məktəbə gedəndən üzü bəri “şeyr” sözünü 8 dəfə dəyişmişəm. Bu sözdə cəmi 3 hərf var.

Apostrof da götürüb ələmi qarışdırırlar. O komissiyalara imkan vermək lazım deyil ki, hər gələn bizim orfoqrafiya lüğətimizi, dilimizi öz istədiyi kimi, öz şıltağına uyğun dəyişsin. Hamımız gözəl bilirik. Rusiyada elə sözlər, elə ifadələr vardı ki, onların yazılış qaydalarını illərdir müzakirə edirlər, yekun nəticəyə gələ bilmirlər. Mən yenə də deyirəm ki, ana sözlərini əsas xəzinənin sözlərini dəyişmək olmaz. Buna qarşı bir az mühafizəkar olmaq, ciddi yanaşmaq lazımdır. Bir də dilimizdəki hərc-mərcliyin bir məqamı da var ki, o da mənə həyəcan doğurmaya bilməz. Bayaq Sabir Rüstəmcanlı da dedi, İnternetdə, saytların dili sarıdan çox narahatam. Mən Türkiyədə çıxış edəndə də bunu söylədim. Bizim “Azərbaycan” jurnalının subyektiv səbəbi var bununla bağlı. Eləcə də bütün jurnalların... Mən indi onların adlarını çəkmirəm, hamısında vəziyyət belədir. Redaktə, korrektə məsələsi çox zəifdir. Bunları gücləndirmək lazımdır, bu da dilin qorunması sahəsində əsas şərtlərdən biridir. İnternet vasitələrində dilin başına ələ oyun açılar ki, televiziyada açılan oyunlardan heç geri qalmır. Bunlar dili həm bəsitliyə, həm də bayağılığa doğru aparır. Bu həm yazılı dilə, həm də şifahi dilə aiddir. Dildə edilən dəyişiklik mütləq müzakirəyə çıxarılmalıdır. Əvvəllər Azərbaycan dilində sözlərin yazılması Akademiyada neçə gün müzakirə olunur, hamının fikri öyrənilirdi. Hələ də o problem qalmaqdadır.

Vaqif Əlixanlı: Biz dillərin işlənmə məkanını çox vaxt dəyişik salırıq. Mən Televiziya Radio şurasında 3 dəfə müzakirədə iştirak etmişəm. Ədəbi dil başqadır, radionun, televiziyanın öz, romanın öz dili var. Bunları bir-biriyən qarışdırmaq olmaz. Mən bunu neçə dəfə demişəm, yenə deyirəm axır illər dilin hörmətdən düşməyinin bir səbəbi - dublyajdır. Mən şəxsən Azərbaycan dilinə dublyaj olunmuş filmlərə baxa bilmirəm. Dublyajın səviyyəsi məni o kanaldan ayırır. İstər tərcümədə, istərsə aktyor oyununda aşağı səviyyə göz qabağındadır. Dildən qaçırdan, səbəblərdən ən başlıcası burda gizləniş.

Vaxtilə rəhmətlik Heydər Əliyev ayrıca Dublyaj Studiyası yaratmaq barədə sərəncam vermişdi. Hələ indiyə qədər ortada bir şey yoxdu. Görürsən hər televiziya bir filmi öz bildiyi kimi dublyajləyir, hərcmərclik yaranır. Bundan nə keyfiyyət ummaq olar? Nəticədə kim udur? Əlbəttə ki,

var. Bu məsələni mən bir daha burda vurğulamaq istəyirəm. Necə olur və bu nədəndi ki, rus, türk uşaqları baxırsan çox sərbəst danışır, dil-dil ötür, Azərbaycan uşaqları isə sıxılır, tutulur, çox çətin danışır. Bunu necə aradan qaldırmaq mümkündür? Bəli, dil məsələsi hamımızın dərdidir... dərd də o vaxt dərdlikdən çıxır ki, onun əlacını vaxtında, gecikdirmədən tapasan...

Firudin Qurbansoy (professor):

Tarix doğrudan da təkrar olunur. Mən görürəm 100 il bundan əvvəl Azərbaycan ziyalıların narahat edən məsələlər bu gün də Yazıçılar Birliyinin dairəvi zalında müzakirə olunur. Yəni dil problemi 100 il bundan qabaq da vardı. Cəlil Məmmədquluzadə karikatura çəkmişdi ki, bir nəfər uzantı. Adamın ağızına dillər dürtülür, dillərin üstünə rus dili, ingilis, birinə fars dili və s. yazılıb. Bu da bağıra-bağıra qalıb ki, əşi mənim öz dilim var da... niyə bu dilləri mənim ağızma dürtürsüz? Bundan əvvəl, əsrin əvvəlində bir nəfərin şeir kitabı çıxmışdı. Cəmi bir misrası kiminsə xoşuna gəlməmişdi, o kişini biyabır etdilər. O misra beləydi: bui səfa gəlir.

Yəni səfa ətri gəlir. Əslində burda elə də xoşagəlməyən şey yoxdur. Bu söz başlandı atalar sözü kimi işlənməyə. Amma sonra hansı şeirdən xoşları gəlmirdisə, başladılar bu misranı işlətməyə. Yəni bu mənasız bir sözdü. Mən 30 ilə yaxındır ki, Azərbaycan dili və nitq mədəniyyəti fənnini ali məktəblərdə tədris edirəm. Ona görə istəyirəm bir faktı deyim sizə. Deməli insanın qanında iki adlı belə bir ferment var. O ferment insanın qanında olmayanda o, ayrı-ayrı cümlələri qura bilmir. Yəni ayrı-ayrı sözləri işlədə bilir, amma vahid bir cümlə şəklində tərtib etməyi

bacarmır. Dil də qanla bağlıdır, genetik yaddaşa, qanın strukturu ilə bağlıdır. Burda mən çıxışları dinlədim. Doğrudan da acınacaqlı faktlardır. Əsl ziyalının dilimizə məhəbbətindən doğulan çıxışlardır ki, mövcud vəziyyətlə barışmaq istəmirlər. Təbii haldır. Bu qanı - təmiz olanlardı. Amma qanı çirkəli olanlar da var ki, onları da unutmamalıyıq. Eyni zamanda 100 ildən üzü bəri gələn Azərbaycan dilinin inkişafına fikir versək görürük ki, doğrudan da Azərbaycan dili çox təmizlənilib, xeyli saflaşılıb. Əsrin əvvəlində Azərbaycan dili ilə indiki dil arasında böyük fərq var. Və biz də nikbin omalıyıq. Mən əminəm ki, Azərbaycan xalqının qanı təmizdir və bizim dilimiz bundan sonra daha da saflaşacaq, yaşayacaq. Yəni bunu bir hökmə, qanunla həll etmək mümkün deyil. O qanunlar məcmuəsi də çap olunub. Biz tədrisdə ondan da istifadə edirik. Baxırıq ki, çox gözəl qanunlardır. Deyir, Molla Nəsrəddin ölməmişdən qabaq notariusu çağırır deyir ki, xahiş edirəm ölməmişdən əvvəl mənim vəsiyyətimi yazasan. Yaz filankəsə, xaricdə təhsil alanlara bu qədər dinar vəsiyyət edirəm. Atasız uşaqlara filan qədər, dul qadınlara filan qədər. Hamısı da milyonlarla hesablanır. Notariusun gözü kəlləsinə çıxır, deyir, yəni sən bu qədər pulun var? Deyir, a kişi, sən nə sadələhv adamsan. Bu kağızı ona görə yazdırıram ki, gələcəkdə kiminsə əlinə düşəndə deməsin ki, Molla Nəsrəddin kasıbın biriymiş... İndi bu kağızlar ki, yazılır ha, bunlar Molla Nəsrəddinin kağızları kimidir. İşləməyən qanunlardır. Çox gözəl qanunlardır, əla qanunlardır - söz yox, amma... məsələ gəlir dirənir bunların əməlinə... Yenə də mən hər şeyə çox nikbin baxıram. Sadəcə özümüz yaxşı işləməli, özümüz nümunə göstərməliyik.

Tofiq Nurəli (şair): Dil məsələsinin mərkəzində əlbəttə ki, hər şeydən əvvəl milli qürur məsələsi dayanır. Burda elə indicə deyildi ki, gürcü, gürcü dilində olmayana cavab vermir. Milli qürur öz-özünə yaranmır. Onu həmişə yaşatmaq, dirçəltmək lazım gəlir. O zaman dil məsələsi də öz-özünə həll olunacaq. Dilin işlənməsinə gəldikdə isə onu mütləq nəzərə almaq lazımdır ki, bir var kargüzarlıq, dəftərxana, sənəd dili, bir də var ədəbi dil. Polisin "tərəfimizdən icra edildi" deməsi ədliyyəni dəqiq ifadə edir. Onu biz lirik dilə çevirsək başa düşülməz. Bu texniki dillərdə də belədir, səhiyyədə də var. Sən xəstənin vəziyyətini adi dillə izah eləsən, ikinci bir həkim onu başa düşməyəcək. Orda tibbdə qəbul olunmuş ifadələr işlənməlidir ki, o da ədəbi dildə yazan adamlara bir az qəribə görüncə.

Daha başqa bir məsələyə diqqət yönəltmək istərdim. Məlumdur ki, tarix boyu dilimiz çoxlu yaralanmışdır: istər ərəb, istər fars, istərsə (ən az) rus işğalından. Fiziki işğallar aradan qaldırılanda belə dilimizin mənavi işğal davam etmiş və bu gün də, davam etməkdədir. Ən maraqlısı isə dilimizin təcavüzkar dillərlə mübarizəsidir. Nə qədər ağır yaralar olsa da, nə qədər ağır itgilər versə də, dilimiz bu inadlı, uzun sürən və gözə görünməz savaştan sağ çıxma bilməmişdir. Bu qələbə ən birinci növbədə nənələrimizin-analarımızın sayəsində mümkün olmuşdur, daha doğrusu onların qələbəsi olmuşdur. Bu xalqımızın tarixindəki ən mühüm qələbələrəndir. Saray taxtlarından məişət səviyyəsinə endirilmiş dilimizi uzun zamanlar analar yaşatmışdır. Əgər analar başqa dilə keçsəydilər, nöinki doğma türkcəmizi, hətta milli kimliyimizi itirəcəkdik. Burada çox mətləblər var ki, onlar haqda da danışmaq olardı, qalsın sonraya. Sözümlə canı var: bu gün də dilimizin saflığının qorunması da birinci növbədə analardan asılıdır. Dilin əsas sahibi ANALARDIR. Təhsilimiz də, efrimiz də, mətbuatımız da bu istiqamətə işləməlidir.

Fikrimcə, ikinci mühüm məsələ tarixi savaşlardan sağ çıxan dilimizin yaralarının sağaldılması, itgilərinin yerinin doldurulmasıdır. Burada bu məsələyə müxtəlif aspektlərdən toxunuldu. Mən hesab edirəm ki, bu iş bizim uzun gələcəyə hesablanmış milli strategiyamızın ən mühüm tərkib hissəsindən biri olaraq dilimizin saflaşdırılmasına və inkişafına istiqamətlənməlidir. Dilçilərimizin və qələm adamlarımızın üzərinə bu yerdə böyük məsulluq düşür.

Vaqif Əlixanlı: Zəhmət çəkib gəldiyinizə və dəyirmi masada iştirakınıza görə hamımıza çox-çox təşəkkürlər. Təbii ki, Ana dili məsələsi bu gün varlığınıza, mənaviyyatımıza ən ümdə problemlərdən biri kimi özünü bildirməkdədir. İstedadlı şairimiz Tofiq Nurəli demişkən, Ana dili əzəl başdan elə analardan asılıdır. Amma gəlin biz də bəri başdan işimizi elə möhkəm tutaq ki, gələcək nəsillər "biz ataların" qarısında deyilməyə "ana dilində" söz axtarmasın... Bu müzakirə "Qobustan"da yenə davam edəcək. Hər birinizin, eləcə də oxucuların bu barədə fikri bizim üçün həqiqətən dəyərlidir. Qismət olsa, bu problemi gələcəkdə də çözməyə israrlıyıq... Sağ olun, Allah amanında!

23090
Azərbaycan Milli
Kitabxanası

Hazırladı: Nərin Gül